

## Video's uit de jaren zestig en zeventig van VALIE EXPORT, Joan Jonas, Martha Rosler en Carolee Schneemann; Lily van der Stokker, In de versiering, 2006

De videowerken in deze zaal zijn gemaakt in de jaren zestig en jaren zeventig door vrouwelijke kunstenaars in Amerika en Europa. Het is de beginperiode van de videokunst. Kunstenaars gebruiken de camera als observatie- en registratiemiddel voor performances waarin hun eigen lichaam centraal staat. Enkele jaren geleden besloot het Van Abbemuseum aandacht te besteden aan deze belangrijke en grensverleggende ontwikkelingen uit een tijd vol sociale en culturele veranderingen en deze werken in de collectie op te nemen. Vanaf 2000 werden videowerken aangekocht van o.a. Bruce Nauman, Dan Graham en John Baldessari. Nu wordt dit ensemble aangevuld met video's van vrouwelijke kunstenaars, waaronder Carolee Schneemann, VALIE EXPORT, Martha Rosler en Joan Jonas. Zij beschouwen het lichaam als een medium dat sociale, maatschappelijke en culturele codes communiceert. Het lichaam vertegenwoordigt de werkelijkheid zelf, die in het videowerk wordt geanalyseerd. Het is tegelijk subject en object, onderwerp en lijdend voorwerp, datgene wat bekijkt en bekeken wordt.

De video's worden getoond in een ruimte waarvan de witte wanden bedekt zijn met een behang dat speciaal voor het Van Abbemuseum is ontworpen door Lily van der Stokker ('s-Hertogenbosch, 1954). Zij behoort tot een jongere generatie kunstenaars, gebruikt andere media en een andere beeldtaal. Wat Van der Stokker

met deze kunstenaars verbindt is de vraag of en hoe je als vrouwelijk kunstenaar een soevereine positie kunt innemen, hoe je de relatie tussen het persoonlijke en het publieke kunt thematiseren. Door in de witte ruimtes van het museum, het modernistische paleis voor de kunst, een kleurrijk, decoratief behang, vloerbedekking en bijpassende meubels te introduceren, speelt ze een subtiel maar subversief spel met de heersende modernistische canon. Met haar 'decoratieve versierselen' doorbreekt ze gevestigde normen, speelt met taboes en introduceert een subtiel feministische houding binnen het museale platform. Hoe uitdrukkelijk haar werk als autonoom statement ook aanwezig is, tegelijkertijd speelt het de rol van 'decoratieve achtergrond' voor het baanbrekende werk van een eerdere generatie belangrijke vrouwelijke kunstenaars, wier werk Van der Stokker respecteert en bewondert.

### Videowerken

Al vanaf begin jaren zestig gebruikt de Amerikaanse Carolee Schneemann (1939 Fox Chase, PA, USA) haar lichaam in performances die ze aanvankelijk vastlegt op 16 mm film en later op video. Schneemann beschouwt haar lichaam als een bron van kennis. Haar werk is persoonlijk en privé. Door zichzelf zowel fysiek als emotioneel bloot te geven, introduceert ze vrouwelijke seksualiteit en erotiek in haar werk en betwist daarmee het alleenrecht van mannen op dit onderwerp. 'Fuses' uit 1964-66 is een registratie van haar liefdesrelatie. Intieme vrijscènes worden afgewisseld met opnames van het huis, de kat, het raam en het strand. Delen van de film zijn bewerkt met chemicaliën, verhit of bekrast, waardoor de beelden vrijwel abstract zijn worden. Deze bewerkte opnames combineert ze met dubbelopnames en herkenbare beelden, waardoor de aandacht van de kijker verschuift van medium naar inhoud en terug. De bekraste delen doen denken aan censuur, maar benadrukken tegelijkertijd de emotionale intimiteit van de opnames. 'Meat Joy', 1964 is een choreografie voor meerdere performers en publiek, waarin als attributen verf, plastic, touwen, penselen, papier, vis, kippen en worsten worden gebruikt. De choreografie is deels van tevoren uitgewerkt, deels geïmproviseerd. Bij aanvang is de stem van Schneemann te horen die de

instructies voor de performers voorleest. Het stuk zelf is erotisch, sensueel, soms wild, maar ook lichtvoetig en speels. De hier getoonde registratie is opgenomen in Parijs. Tijdens de opvoering in Londen greep de politie in en gelastte de voorstelling af.

Ook Joan Jonas (1936 New York City, NY, USA) concentreert zich in haar performances op haar eigen lichaam. Ze analyseert het als subject, maar ook als lustobject. Jonas probeert structuren bloot te leggen, rolpatronen open te breken en identiteiten te analyseren. In de performance 'Left Side, Right Side', 1972 misleidt ze de waarneming door de inzet van spiegels. Ze registreert dit op video en toont de beelden als integraal onderdeel van haar performances met projectoren op de wand of op monitoren. Performance, synchrone weergave en de waarneming door zichzelf maar ook door het publiek genereren complexe betekenislagen. In 'Organic Honey's Visual Telepathy', 1972 creëert ze met behulp van maskers en kostuums haar alter ego 'Organic Honey', een erotische, emotieloze verleidster. In bepaalde scènes is haar interesse voor magie, voor Indiaanse tradities of voor Japans Kabuki en No theater duidelijk zichtbaar. In 'Vertical Roll', 1972 laat Jonas de beelden over het scherm rollen door de beeldfrequentie te manipuleren en fragmenteert het medium video in ritmische herhalingen. De video 'Songdelay' 1973 is gebaseerd op een performance op een leeg terrein langs de Hudson rivier in Manhattan. Terwijl het publiek vanaf het dak van een 5 etages hoog gebouw toeziet, voeren 13 performers diverse eenvoudige handelingen uit.

Martha Rosler (Brooklyn, NY, USA) onderzoekt in haar werk de invloed van de maatschappij op het individu. Ze analyseert de blanke, masculine, kapitalistische maatschappij en laat zien hoe sociale en politieke ideologieën het dagelijks leven van het individu beïnvloeden. Daarbij beperkt ze zich niet tot de maatschappij in het algemeen, maar onderzoekt ook de macht van het ene ras of geslacht over het andere, van de ene maatschappelijke klasse over de andere. De video 'Semiotics of the Kitchen', 1975, heeft het format van een tv-programma. Rosler demonstreert de kijker keukengereedschap in alfabetische volgorde, beginnend

met het woord 'apron' (schort) en eindigend met 'tenderizer' (mals maker). De agressieve manier waarop ze de voorwerpen demonstreert is droogkomisch, maar drukt tegelijkertijd onderdrukte woede uit en verzet tegen de nog steeds populaire opvatting dat de plaats van de vrouw in de keuken is. Door het alfabet als ordenend principe te gebruiken, geeft ze aan dat het niet alleen economische, maatschappelijke en culturele structuren zijn die vrouwen in deze positie dwingen, maar dat deze positie verankerd zit in onze communicatiesystemen, waaronder onze taal en onze beeldcultuur.

VALIE EXPORT (1940 Linz, A) woont en werkt in Europa. Haar werk is een antwoord op de mannelijke kunst van de 'Wiener Aktionisten', die in hun werk het mannelijk lichaam centraal stelden. EXPORT neemt maatschappelijke en sociale coderingen onder de loep die de positie van man en vrouw bepalen. In de film 'Cutting' 1967-68 verkent ze de betekenissen van dit woord door de te wisselen tussen een cinematografische (editing) en een meer alledaagse context. Ze knipt een tekst uit een groot vel papier, een gat in een kledingstuk, een stuk van het borst- en schaamhaar van een man. Zo springt ze heen en weer tussen vorm en inhoud. Hetzelfde gebeurt in de video 'Visual Text: Finger Poem', 1968-73, waarin ze met haar handen de tekst vormt: "The body as carrier of information, in order to convey both spiritual and physical contents, is the reflected image of the internal/psychological and of the external/institutional reality." In de video 'Body Tape', 1970 voert EXPORT handelingen uit die van tevoren in tekst op een vel papier worden aangekondigd. Op speelse wijze verkent ze zo de relatie tussen taal en handeling. 'Touch Cinema' is de registratie van een performance op straat waarin EXPORT het (mannelijk) publiek uitnodigt om haar borsten te betasten. De mannen worden uitgenodigd hun handen in een doos te steken die EXPORT voor haar borsten gebonden heeft. Zo wijst EXPORT op de vrouw als lustobject, terwijl ze de masculine blik buitensluit.

Christiane Berndes

Plug In werd mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Mondriaan Stichting.



Voor meer informatie kunt u terecht bij onze cicerone.